

MØNTFUNDET FRA STORE FRIGAARD.

AF

GEORG GALSTER.

Fra Bornholm foreligger forholdsvis mange jordfundne Mønter og Sølvskatte fra det 11. Aarhundrede. Det er en naturlig Følge af Øens Beliggenhed som Mellemstation paa Handelsvejene, der fra Frisland og Saksland førte over Hedeby, eller fra Vendland førte over Jumne til Gulland og derfra videre til Birka eller Sigtuna i Sverige eller til Holme-gaard (Novgorod) i Rusland. De fleste Skatte er nedlagt i Jordens Gemme under Magnus den Gode og i Sven Estrid-sens første Kongetid og bærer Vidne om, at Dønningerne fra disse Aars Kampe ogsaa er naaet til Øen i Østersøen¹.

Den betydelige Skat, som kom for Dagens Lys paa Store Frigaard i Østermarie Sogn, er, som det vil fremgaa af den følgende Fremstilling, ejendommelig ved at være nedlagt saa sent som i Kong Niels' Dage. Store Frigaard ligger ved Hovedlandevejen, der fra Svaneke til Gudhjem fører over Kjeldse Aa. Store Frigaard er en Vornedgaard, Nr. 4 efter bornholmsk Gaardtælling, medens Lille Frigaard paa den anden Side Landevejen er den 5. Selvejergaard i Sognet. Som Navnet antyder, har Gaardene i gamle Dage tilhørt en

¹ P. Hauberg, Myntforhold og Udmyntninger i Danmark indtil 1146. Kbhvn. 1900. S. 162 ff. Fund Nr. 14, 16, 42, 43, 79, 87, 88a, 97, 100, 101, 137 og 138. — Chr. J. Thomsen, Der Oster-Larskjer Fund og Der Munke-gaard-Fund, i Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappenkunde II 1865, S. 51—66 og III 1866, S. 31—40. — Jac. Chr. Lindberg, Om et Fund af ku-fiske Mønter ved Knudsker paa Bornholm. Annaler for nordisk Oldkyn-

Frimandsslægt, hvis mest kendte Medlem var Landsdommer Mogens Uf i det 16. Aarhundrede¹.

Den 24. Juli 1928 var Gaardejeren, H. P. Riis, i Færd med at planere Gaardspladsen, som han vilde betonlægge. Han kørte med en Jordsluffe, og den knuste Overdelen af et her i Jorden staaende Lerkar og en Lertallerken, der har dannet Laag over Karret; Stumperne havnede paa Møddingen uden at blive bemærkede. Men da han i næste Omgang kørte hen over Stedet, rantes Bunden af Karret, og en Mængde Mønter og Sølvsager kom til Syne. Gaardejer Riis bjergede omhyggeligt Skatten og tilkaldte Bornholms Museums Bestyrelse, der indsendte hele Fundet som Danefæ til den kgl. Mønt- og Medaillesamling i Nationalmuseet.

Sølvskatten vejer 1478 g. Der optaltes 1085 Mønter og halvandet Hundrede Møntbrudstykker samt et halvt Hundrede firkantede smaa Blanketter og fire smaa Sølvbarrer. Smykkerne var: et Par Armringe, et Par Ørenringe, to Fingerringe, en Berlok, en Amulet og nogle smaa Brudstykker. — Fem af Mønterne havde paanittede Øskener; og mange var gennem-borede for at kunne bæres i Snor om Halsen. De fleste Mønter var mere eller mindre skrammede og forbukkede; man har prøvet Sølvets Smidighed og Lødighed ved at bøje Mønterne, ved at bide i dem eller stikke i dem med en Knivspids for at se, om de var hvide helt igennem.

Den ældste Mønt i Fundet er en Denar fra Kejser Hadrian. Den er meget slidt, men Bagsidens Figur lader sig dog bestemme som Providentia; Mønten er derefter præget i Kejserens tredje Konsulat, d. v. s. 119—138 efter vor Tidsregning. Det ser besynderligt ud at træffe en romersk Kejsermønt imellem Mønter fra det 11. Aarhundrede; men Tilfældet er ikke enestaaende, der kan nævnes et lille Antal betydelige

dighed 1842—1843. S. 159—164. — C. F. Herbst i Antiquarisk Tidsskrift 1846—1848. S. 50—56 (2 Fund fra Rutsker).

¹ K. Thorsen, Store Frigaard i Middelalderen. Bornholms Tidendes Kronik ³¹/₇ 1928.

Møntfund fra Bornholm, Gulland, Pommern, Posen og Slesien, hvor enkelte Denarer er forekommet blandt tyske og angelsaksiske Penninge¹. Det er formentlig udelukket, at romerske Mønter har holdt sig i Omløb i Norden i henved tusinde Aar. De mægtige Tilførsler af romersk Kejsermønt blev skjult under Jorden eller smeltet om i Folkevandrings-tiden. Man maa følgelig antage, at Denaren fra Kejser Hadrian er fundet i Jorden som »Oldsag« engang i det 10.—11. Aarhundrede. Bornholms Jord er endnu rig paa Denarfund², og ikke mindre Skatte er sikkert fremdraget i gamle Dage.

24 Brudstykker af kufiske Mønter viser ogsaa tilbage til

¹ P. Hauberg, Skandinaviens Fund af romersk Guld- og Sølvmynt før Aar 500. Aarb. f. nord. Oldk. og Hist. 1894. S. 331 Fund Nr. 33: Udmarken, Vestermarie Sogn, Bornholm, 1 Trajan blandt Mønter fra 10. Aarh. — S. 332 Nr. 47: Thomasarve, Gulland, 1 Trajan og 1 Hadrian blandt c. 2000 Mønter, nedlagte ca. 1100. — S. 337 Nr. 91: Gulland, 1 Antoninus Pius blandt Ethelreds Mønter. — Hermann Dannenberg, Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit. Berlin 1876. S. 41 Nr. 1: Obrzycko, Posen, 1 Antoninus Pius og et lille Brudstykke af 1 Theodosius (379—95) blandt 508 Mønter, nedlagte c. 980. — S. 43 Nr. 3. Stolp, Pommern: 3 Denarer fra Nero, Domitian og Hadrian blandt 8 π Mønter, nedlagte c. 995. — S. 46 Nr. 10: Kawallen, Slesien, 1 Trajan blandt 340 Mønter, nedlagte c. 1010. — S. 55 Nr. 31: Simoitzel, Pommern, 1 Faustina d.Y. blandt c. 500 Mønter, nedlagte c. 1070. — II 1894. S. 525 Nr. 62: Peisterwitz, Slesien, $\frac{1}{2}$ Antoninus Pius blandt 540 Mønter, nedlagte c. 1005. — S. 525 Nr. 63: Ragow, Niederlausitz, 1 Otho blandt 252 Mønter, nedlagte c. 1010. — S. 526 Nr. 64: Schöningen ved Stetin, 1 Faustina d.Y. blandt 338 Mønter, nedlagte c. 1010. — S. 528 Nr. 69: Rawicz, Posen, 1 Domitian blandt c. 300 Mønter, nedlagte c. 1050. — S. 532 Nr. 81: Vossberg, Usedom, 1 Antoninus Pius blandt c. 6000 Mønter, nedlagte c. 1090. — III 1898. S. 766 Nr. 108: Leissower Mühle ved Frankfurt a. d. Oder, 4 Denarer fra Domitian, Marc Aurel, Lucius Verus og Crispina blandt c. 4800 Mønter, nedlagte c. 1015. — Jfr. endvidere H. Bauer, Der Fund von Spanko bei St. Petersburg, Zeitschrift für Numismatik 36 Bd. Berlin 1926. S. 76: 1 Denar fra Gordianus III (238—244) blandt c. 1900 Mønter, nedlagte 1130. — H. Bauer, Die russischen Funde abendländischer Münzen des 11. und 12. Jahrhunderts. I Topographische Übersicht der Münzfunde des Ostbaltikums. Fund 116: Evermujze (Letland) Z. f. N. 39. Bd. Berlin 1929. S. 61: 1 Mønt fra Kejserinde Lucilla (164—183) blandt henved 1000 Mønter, nedlagte c. 1025.

² P. Hauberg i Aarb. 1894 S. 330 f. opregner fra Aarene 1820—1893 12 Fund med 498 Denarer.

en ældre Møntperiode. Saa vidt de er bestemmelige, er de prægede af samanidiske Fyrster¹. Paa to Stykker læses Navnet Ahmed ibn Ismail, der herskede 295—301 efter muhammedansk, 907—913 efter vor Tidsregning; paa tre andre Stumper forekommer Navnet paa hans Søn Nasr ibn Ahmed (301—331 H. = 913—942 A. D.). Paa fire Stykker spores lidt af Aarstallene efter Hedjra: 29×, ××7, ×3× og 3××; tre Fragmenter bærer Navnet paa Møntstedet Samarkand, de samanidiske Fyrsters Hovedstad. — Disse Mønter er i det 10. Aarhundrede ad Volgavejen ført til Holmegaard og er af Nordboer, der ikke havde Brug for gangbar Mønt, men for vejet Sølv, blevet hugget i større eller mindre Stykker. Handelsvejen til Østen og dermed Tilførslen af Dirhemer spærredes efter Vladimir den Helliges Død 1015². Dette Aars-tal danner ogsaa omtrent Grænsen for »Hacksilberperioden«, i hvilken ituhugget Sølv var almindeligere end Mønt.

I Pengesummer fra det 11. Aarhundrede forekommer ofte et mindre Antal byzantinske Mønter, maaske Vidnesbyrd om den Forbindelse, som Væringerne i Miklagaard vedligeholdte med Hjemlandet. Det er vel af tilfældige Aarsager, at denne Art Mønter helt mangler i Frigaard Fundet. Heller ikke karolingiske Mønter forefandttes her. Skønt disse Mønter sikkert i Mængder er gjort til Bytte af Vikinger, der drog vesterpaa, forekommer de kun yderst sparsomt i nordiske Fund.

Af italienske Mønter foreligger kun en enkelt fra Verona, af en Type, der indførtes af Kejser Otto I og bibeholdtes gennem hele det 11. og 12. Aarhundrede³. Ved sit barbariserede Præg slutter Mønten sig nøje til de tyske Kejsermønter. Exemplaret fra Frigaard er overbrudt og praktisk talt ulæseligt, men er rimeligvis slaaet i Begyndelsen af det 11. Aarh.

Ungarn er repræsenteret ved to Mønter fra Stephan den

¹ Indskrifterne er velvilligt læste af Professor, Dr. Johannes Østrup.

² J. Østrup, Kufiske Mønter i Danmark. Numismatisk Forenings Medlemsblad Bind X Nr. 17. Sept. 1927. S. 244.

³ Corpus nummorum Italicorum. Vol. VI Roma 1922. S. 253 ff. Tvl. XXIII, 10 ff.

Fig. 1.

Hellige (1000—1038) og Andreas I (1046—61)¹. — Fra Bøhmen foreligger en Mønt fra hver af Hertugerne Boleslav II (967—99) og Udalrik (1012—37)²; men muligvis lader syv Mønter af en ny Type sig henhøre til Bøhmen fra den senere Halvdel af Aarhundredet; det afhænger af, om de utydelige og lidt forvanskede Omskrifter lader sig fortolke som VVENCESLAVS, Bøhmens Skytshelgen (død 929), hvis Navn er anbragt paa Mønterne fra det 11. og 12. Aarhundrede. Er disse Mønter ikke bøhmiske, maa de rimeligvis være fra nordligere slaviske Stammer. De er gengivne Fig. 5 Nr. 8—10.

¹ Réthy László, *Corpus nummorum Hungariae*. I Budapest 1899 cf. Tab. I 1 og II 12.

² Eduard Fiala, *České Denáry*. Praha 1895. cf. Tab. III 13 og VII 13.

Hovedmassen af Mønterne er fra Tyskland, hvis Omraade dengang strakte sig mellem Schelde—Maas mod Vest og Saale—Elben mod Øst. Det omfattede altsaa Nederlandene med Brabant og det halve Flandern, Lothringen, Elsas og det meste af Svejts paa den venstre Rhinbred. Dette Forhold er typisk for sene Fund; i Skatte, der er nedlagt før 1042, er det de angelsaksiske Mønter, der er i Overtal. De ældste tyske Mønter i Fundet nævner Otto I som Konge og er følgelig slagne mellem 936 og 962. Tilsyneladende fra Tiden før 1002 (c: fra Otto I—III) foreligger 213 Mønter, hvoraf dog 107 bærer Navnene Otto (III) og Adelheid; det er imidlertid sandsynligt, at en stor Del af disse saa omstridte Mønter er præget senere, som Eftermøntninger i det 11. Aarh.

Som det fremgaar af det Fig. 1 gengivne Kort, er det i særlig Grad Byerne ved de store Floder og ved Nordkysten, hvis Mønter er indgaaet i Skatten fra Frigaard¹. Ved Stade, Hamborg og Bardewick er Handelsvejene gaaet over Elben til Hedeby. Mønterne fordeler sig saaledes paa de enkelte tyske Landsdele:

Øvre Lothringen . . .	14	Franken	194
Nedre Lothringen..	24	Svaben	19
Rhinlandet.	191	Bajern	14
Frisland.	81	Ubestemmelige . . .	116
Saksen	268	Udhamrede	26
			947

Forstaaeligt er det, at Mønterne fra de mere fjerntliggende lothringske Lande, fra Svaben og Bajern er i Mindretal. I Franken er det de store Rhinbyer Mainz, Speier og Worms, der yder deres store Kontingent (henholdsvis 62, 28 og 70 Mønter). I Rhinlandet er det naturligvis Kølñ, der dominerer med et Bidrag af 155 Mønter, hvoraf dog en Del maa regnes

⁴ Kortet er gengivet (med nogle mindre Tilføjelser) efter Hermann Dannenberg, *Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit*, II. Berlin 1894. De understregne Møntsteder er repræsenterede i Frigaardfundet.

for Efterligninger, prægede f. Eks. i Frisland. Det var jo Kølns Mønt og Vægt (den kølnske Mark), der toges til Forbillede og efterlignedes i Nordtyskland, ja, endog i Danmark sloges Mønt med S(ancta) Colonia i Præget. Fra Frisland skulde man have ventet et større Bidrag, eftersom den største Del af Handelen mellem Nord- og Vesteuropa laa i Hænderne paa frisiske Købmænd; men maaske har disse Købmænd fortrinsvis betjent sig af kølnsk Mønt, ligesom de ogsaa har eftergjort denne Mønt. Som rimeligt er, stammer Hovedmassen af Mønterne fra det gamle Hertugdømme Saksen. En af Forudsætningerne for Udmøntningerne her er Opdagelsen af de rige Sølvlejer i Rammelsbjerget i Harzen, nær ved Goslar, i Otto I's senere Aar. 107 af de saksiske Mønter bærer Navnene Otto og Adelheid, de er rimeligvis præget i Otto III's Tid (og senere) i Goslar. Fra Henrik III antager Goslarmønterne en ny Type med Værnehelgene S. Simon og S. Judas. 75 af disse Mønter foreligger i Fundet. — Man skulde have ventet at forefinde flere Mønter fra Bremen, Hamborg, Stade og Bardewick. Erkebiskop Adalbert f. Eks. har næppe undladt at udnytte Erkesædets Møntrettighed i Hamborg. Disse Mønter har sandsynligvis ikke baaret læselige Indskrifter, de lader sig ikke identificere i vore Dage, men skjuler sig rimeligvis blandt de forholdsvis mange endnu ubestemmelige tyske Mønter. — Blandt de ubestemmelige er et større Antal »Nachmünzen«, mest Efterligninger af tyske Mønter, hvis Hjemsted snarest maa søges i de slaviske Lande østenfor Elben, og især vel ved Odermundingen, hvor Jumne endnu i Slutningen af det 11. Aarh. var i sin Blomstring, og hvor Møntprægning øjensynligt var privat Foretagende.

De tyske Mønter fordeler sig paa 56 Stæder, 9 Konger (eller Kejsere), 14 verdslige og 27 gejstlige Fyrster. Af afgørende Betydning for Fundets Datering er 9 Goslarmønter fra Henrik V som tysk Konge (1106—1111) og en Mønt fra Biskop Reinhard af Halberstadt, der modtog Ring og Stav 1106.

Bortset fra en enkelt Mønt fra Grev Balduin IV af Flan-

dern, som fuldtud slutter sig til de tyske Udmøntninger, er ingen Mønter fra Frankrigrepræsenteret i Fundet. Det hænger sammen med, at de franske Mønter var kobberblandede og derfor uskikkede til Anvendelse i internationalt Handels-samkvem, hvor man efterspurgte det rene Sølv.

Velgørende er det at komme fra den brogede tyske Møntblanding til de engelske Mønters ensartede og klare Præg. De angelsaksiske Mønter i Fundet spænder over et Aarhundrede, fra Ethelred til Vilhelm II. De 121 Mønter fordeler sig saaledes paa Kongerne:

Ethelred den Raadvilde (978—1016).	40
Knud den Store (1016—35).....	43
Harald Harefod (1035—39).....	5
Hardeknud (1039—42).....	3
Edward Bekender (1042—66).....	16
Vilhelm Erobrer (1066—87).....	11
Vilhelm den Røde (1087—1100)....	3

10 af disse Mønter med Ethelreds og Knuds Typer har dog forvirrede Omskrifter og maa formodes at være præget udenfor England. Nye Møntpræg maa man ikke vente at forefinde, men vel nye Møntmesternavne, som ikke var kendte af Hildebrand¹. Fra Harald Harefod dukker saaledes Leofwine i Stamford (af Hildebrands Type A) op, fra Hardeknud Ægelwine i Cricklade (Aa) og Godd i London (Aa); fra Edward foreligger en større Række: Ræfen i York (C), Ælric i Gloucester (B), Ælfwin i Southhampton (E), Ælfwine (F), Dorman (A) og Dudinfe (E) i London, Dæn i Maldon (A), Wulmær i Shrewsbury (B) og Kæntwine i Wilton (I). — Fra Harald Godwinsons korte Kongetid er der ingen Mønter i Fundet. Mønter fra Vilhelm I—II er særdeles sjældne i danske Fund; de her fremkomne 14 Mønter viser gennemgaaende smaa Afvigelser fra de tilsvarende Mønter i British

¹ Bror Emil Hildebrand, *Anglosachsiska mynt i svenska kongliga myntkabinettet funna i Sveriges jord*. Stkh. 1881.

Museum¹; fuldstændig ny er kun en Penning fra Vilhelm II af Type III præget af Sewine i Wilton.

Fra Irland foreligger 3 Mønter (se Fig. 5 Nr. 1—3). Den ene er fra Kong Sigtryg i Dublin (989—1029) eller maaske snarere lidt senere, idet Kongenavnet er forvansket (INTRE) ligesom Møntmesternavnet (IØRIFIH); Mønten efterligner en af Ethelreds Typer (D); som særligt Mærke slynger en Orm sig bag ved Kongehovedet. — Den anden Mønt bærer ogsaa forvirrede Omskrifter. +ÐYMNROE+MNEM skal mulig læses Thymno rex . . . Blandt de forskellige Gisninger, der er fremsat om Kong Thymn, er Tymne Sjællandsfar sidst bragt i Forslag², og den Gætning kan vel være ligesaa god som saa mange andre. Mønten er, som den forrige, af Ethelreds Type D; Bagsideomskriften er en Omstilling af ÆDELPINEM'OEEOE (Cricklade, Hildebrand 335). — Den tredje Mønt er fra Aarhundredets Slutning, lille og tynd (0,53 g), med Omskrifter af Streger, med en utydelig Figur paa Forsiden og et Kors med en Ring i hver Vinkel paa Bagsiden.

Af ganske lignende Arbejde er de to norske Mønter i Fundet, et Vidnesbyrd om Forbindelsen mellem de norsk-irske Kolonier og Hjemlandet (se Fig. 5 Nr. 4—5). Disse Mønter er kun fremkommet engang før, i et Fund fra Færøerne, i henholdsvis et og tre lidt varierende Exemplarer³. Omskrifterne paa den ene er lidt forvanskede af Sven Kaupangr, d. e. Nidaros. Denne Mønt efterligner en engelsk Type, der henføres til Vilhelm II's første Regeringsaar; Herbst' Henførelse til Magnus Haraldsøn kan derfor ikke være rigtig. Mønterne er slagne senere i Olav Kyrres Kongetid. — Norske Mønter forekommer sjældent i danske Fund, det skyldes vel

¹ George Cyril Brooke, *A Catalogue of English coins in the British Museum. The Norman kings. I—II.* London 1916.

² V. Ronander, 4de meddelelse om myntfundet fra Sand. Det kgl. norske videnskabs selskabs skrifter 1922. Nr. 4. (Trondhjem 1923) S. 7 ff.

³ C.F. Herbst, *Sandø Fundet. Annaler for nordisk Oldk.* 1863. S. 384 Nr. 34 Tab. I 8 og S. 386 Nr. 38—40 Tab. I 4.

især deres Undervægtighed og ringe Værdi. Fortællingen i Knytlingesaga om det norske Købmandsskib, der blev plyndret og brændt af Blod-Egil og hans Mænd under Bornholm, er naturligvis kun historisk Roman; men de norske (og irske) Mønter i Frigaardfundet tyder paa, at ogsaa norske Købmænd kan have lagt Vejen om ad Bornholm.

De 60 danske Mønter er fra Kongerne Knud den Store til Niels. Som man kan vente af Findestedet, er de fleste, 44 Exemplarer, prægede i Lund; 7 henføres til Roskilde, men ogsaa de jyske Møntsteder, Viborg (2), Aalborg, Aarhus, Ribe (4) og Hedeby er repræsenterede. — De danske Mønter er nedenfor beskrevne i Enkeltheder; hvad de mønthistoriske Oplysninger angaar, maa henvises til Haubergs Arbejde. Kun nogle enkelte Hovedspørgsmaal kan der formentlig være Anledning til at berøre her.

Møntretten. Hauberg udtaler (S. 61): »Da Knud den Store indførte ordnede Myntforhold i Danmark, bevarede han Myntretten udelukkende for Kronen«. Det er imidlertid en Paastand, som kun grunder sig paa Analogi med Forholdene i England. Tværtimod viser de af Hauberg opstillede Mønt-rækker, at det var saa som saa med de ordnede Møntforhold baade under Kong Knud og hans nærmeste Efterfølgere. De mange forvirrede Mønttyper og -omskrifter tyder ikke paa, at Kongen har kunnet eller villet hævde Møntprægningen som »res iuris regalis«; de tyder snarere paa, at Møntprægningen ogsaa var en privat Industri, saaledes som den var hos Naboerne Syd for Østersøen, og saaledes som den havde været i Merovingertiden i Frankerrigerne og i England. Det var Karolingerne og især Karl den Store, der genoplivede Traditionerne fra Romerriget, ogsaa hvad Møntretten angaar. Skal man dømme efter de bevarede Mønter, er det først under Harald Hen, at de ordnede Møntforhold er indført, hvor Møntprægning er blevet forbeholdt Kongen, der ganske vist i Løbet af de følgende halv Hundrede Aar gav flere af Biskopperne en større eller mindre Andel i Møntindtægten.

Møntmestrene. De merovingiske Møntfabrikanter, som satte deres Navne paa Mønterne, var sikkert private Guldsmede, Vekselerere, Købmænd og lignende, og tilsvarende Forhold synes at have raadet i England. Efterat Karolingerne havde tiltaget sig Eneretten til Møntprægning, forsvandt Møntmesternavnene. En Overgang søgte Karl den Store endog at centralisere Møntprægningen i sit »Palatium«; det maatte dog opgives, og Navnene paa Møntstederne afgav tilligemed Møntherrens Navn den fornødne Garanti for Møntens Godhed. I England bibeholdtes derimod Møntmesternavnet. Det er omdebatteret, hvilken social Stilling de mange Mænd har haft, hvis Navne er overleveret paa Mønterne, og hvis Titel er monetarius eller myntere. Paa den ene Side maa det have været efter Tidens Forhold meget formuende Mænd, der var i Stand til at udrede store Bøder, hvis de af dem prægede Mønter ikke var, som de skulde være. Paa den anden Side taler deres store Antal imod, at deres Stilling har været overordnet. Forholdene i Danmark har øjensynlig udviklet sig efter engelsk Mønster, og Hauberg hævder, at disse mange Navne maa have tilhørt en mere underordnet Klasse, saa underordnet, at det hidtidige Navn »Møntmester« bør erstattes med »Møntpræger«. Hvilken Forestilling man end vil danne sig om disse Navne, tillader moderne Sprogbrug dog at beholde den naturlige Oversættelse for monetarius: Møntmester, idet dette Ord, siden Hauberg skrev, har faaet en mere demokratisk Klangfarve, saaledes at den ledende Møntmester nu betegnes som Møntdirektør.

Møntsteder. Paa det 11. Aarhundredes Mønter læses mer eller mindre tydeligt en Række Bynavne, der opregnes af Hauberg (S. 69): Lund, Borgeby, Thumatorp, Gori, Roskilde, Ringsted, Slagelse, Odense, Toftum, Aalborg, Aarhus, Randers, Viborg, Ørbæk, Ribe og Hedeby. Det Spørgsmaal, der interesserer her, er, om der ogsaa er præget Mønt paa Bornholm. De halvhundrede firkantedesmaa Blanketter i Frigaard Fundet kan nemlig meget vel have været Forarbejder til

Møntprægning (se Fig. 2), og et andet Antal Mønter har faaet deres Præg udbanket, saaledes at de var skikkede til at lægges mellem Hammer og Ambolt i Møntsmedjen endnu engang. Det maa dog bemærkes, at lignende firkantede

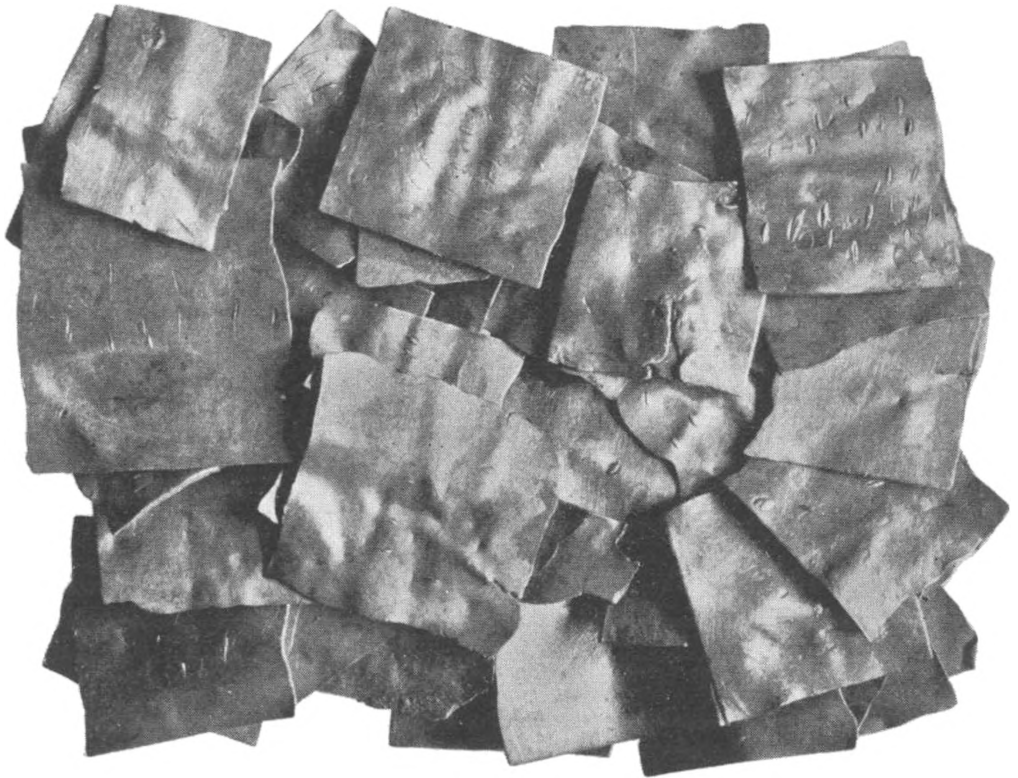

Fig. 2. $\frac{1}{4}$.

Blanketter kendes fra andre Sølvfund, saaledes f. Ex. fra Sølvskatten fra Store Sojdeby, Gulland. — I Kong Valdemars Jydske Lov hedder det »Fals er det, om man sætter Ambolt og Stempel (stæt oc staple) og slaar Penning uden Kongens Tilladelse eller Bud«. I ældre Tid har man næppe taget det saa nøje. De mange ubestemmelige Mønter, som bærer ulæselige Omskrifter, ofte med forvanskede Bogstaver og ganske barbariserede Fremstillinger, maa jo dog være slagne et eller andet Sted, og da snarest i Sporene af de Veje, som Købmændene drog. — Af de ovenfor nævnte officielle Møntsteder lader »Borgeby« sig ikke nøjere identificere. Navnet forekommer kun paa to Mønter, der kun er kendt i de samme to Exemplarer. Den ene Mønt er fra Sven Estridsen, med

Christustype ganske som Mønter fra Lund og Tumatorp; paa Bagsiden læses i Runer þ lifuini: borb þ i — Lefuin slog Mønt i Tumatorp under Harald Hen. Den anden Mønt er fra Knud den Hellige (ENVTREXDA) og Bagsiden bærer þ ALGERIBVRHI. Ogsaa denne Mønttype med lille Midtkors paa hver Side er ganske som Mønterne fra Lund og Tumatorp. Møntstedet eller Møntstederne borbi eller burhi, som Hauberg gengiver ved Borgeby, maa altsaa søges i Nærheden af disse to Byer, eller i det mindste indenfor det skaanske Landomraade, og Hauberg henviser derfor til et Borgeby eller Borreby i Malmøhus Len. Men de lidt forskelligt stavede og ufuldstændige Navne gør ikke Henvisningen mere sikker end, at man kan tænke sig i al Fald Knud den Helliges Mønt slaaet i en kongelig Borg (burhi = borgi), ligesaa vel paa Bornholm (Gamleborg, Lilleborg) som i Skaane.

Møntbeskrivelse. Der følger her en Redegørelse for Frigaard Fundets Indhold af Mønter, ordnet efter Lande. Hovedvægten er selvsagt lagt paa Beskrivelsen af de danske Mønter.

Danmark. Knud den Store.

Lund.¹

1. þ OVJDEOXVEEDNOFIEVIE: Orm med to Par Fødder.
þ VEONEVLOXAFIAIE:FII Kors af Buer med þ i hver.

Bs. treliniede Buer tilhører efter Hbg. Knuds ældste Mønter af denne Type (Nr. 20). Henførelsen til Knud bekræftes ved Forekomsten i Enner Fundet, der af Herbst (Antiquarisk Tidsskrift 1850 S. 124) antages nedlagt c. 1030. R. & D. VI 39. Revnet. 0.90 g.

Hardeknud.

Lund.

2. þ ÐOBELLON: LVNDEOORAH: Orm slugende en mindre Orm.
þ ALFVRÐ: ONLVNDEHEMAC: Kors af Buer.

¹ I den følgende Beskrivelse af Fundets danske Mønter henviser * ved Numrene til Afbildning Fig. 3—4. Hbg. henviser til Haubergs i Anm. 1 S. 283 anførte Møntværk. R & D. betegner Ramus' og Devegges ufuldendte Møntværk. Beskr. D. M.: Beskrivelse over danske Mynter og Medailler i den kongelige Samling. Kbhvn. 1791. Folio.

Fs. afviger stærkt fra de andre Mønter af Ormetypen. Det er uvist, om Mønten hører til Knud eller Hardeknud, da der findes læselige Mønter af denne Type med begge disse Kongers Navne. Ogsaa er Mønten ejendommelig ved at bære to (lidt forvanskede) Møntmesternavne Dorcel og Alfward. En Bs. Variant fra Lybæk-Fundet bærer rigtigere ALFPARD. Møntstedet »Lund, Danmark« (Denemarc) i Mod-sætning til Lund (London), England. Hbg. 1. Revnet. 0.93 g.

* 3. $\text{†} \text{JIO} \text{ÆI} \text{EV} \text{JIIIOJ} \text{†} \text{IIV} \text{Æ. III}$ Orm med to Par Fødder.

$\text{†} \text{NIVNTF} \text{ÆDRNOIC} \cdot \text{F} \text{†}$ Kors af Buer.

Forekom i Enegaard Fundet, der af Thomsen (Berliner Blätter für Münzkunde II S. 63) antages nedlagt c. 1040. 1.06 g.

* 4. $\text{†} \text{HAR} \text{DEENVT}$ Brb. t. v. m. Hjelm.

$\text{†} \text{AL} \text{FP} \text{Æ} \text{RD} \text{†}$ OLV Stort Kors. — Typen anvendt af Ethel-red (E + D) og Knud. Hbg. 28. R. & D. V VI. Itu og defekt.

Roskilde.

* 5. $\text{†} \text{OENFI} \text{†} \text{RNEI} \text{†} \text{E} \text{DIIIO} \text{†} \text{EOIII}$: Midtkors mellem 4 »Gavle«.

$\text{†} \text{NOE} \text{FN} \text{P} \text{†}$ VENENIO † VEIDVEIF † . Treenighedsmærke.

Henførtes af Erslev (Aarb. f. n. Oldk. 1875 S. 152 Nr. III og 153 Fig. 11) til Hardeknud, dog kun af stilistiske Grunde. Bs.-Fremstillingen fortolkedes af Erslev som »tre tværlagte skjolde«. Dannenberg's Fortolkning: Treenighedsmærke findes nu almindeligere anvendt. Det er kun naturligt, at denne Type hører hjemme i Roskilde, hvor Domkirken var viet til den hellige Trefoldighed. Hbg. 33. R. & D. Tillæg V 92 b. 0.63 g.

Viborg.

6. $\text{†} \text{ENC} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$ Brb. t. v. $\text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$ OTI $\text{†} \text{DI} \text{†}$ $\text{†} \text{†} \text{†}$ Stort Kors. Hbg. 41.

Beskr. D. M. I Cl. 277 (cf. R. & D. V 12). $\frac{1}{2}$. Overbrudt.

Aarhus.

7. II $\text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$ $\text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$ Brb. t. h. $\text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$ — $\text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$ I Midten $\text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$

Hbg. 44. Saaledes, med Brb. t. h., kendes kun en Variant: R. & D. Tillæg III 26 a. Brudstykke.

Ribe.

* 8. $\text{†} \text{EIIIO} \text{†} \text{OEI} \text{†} \text{V} \text{†}$ Draperilinj, Arm med Scepter og $\text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$

$\text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†} \text{†}$ Midtkors mellem 3 Buer. Stemplet har haft 3 Revner. Hbg. 49. Beskr. D. M. I Cl. 282. R. & D. XIV 188. 0.69 g. — Henførelsen til Hardeknud er usikker.

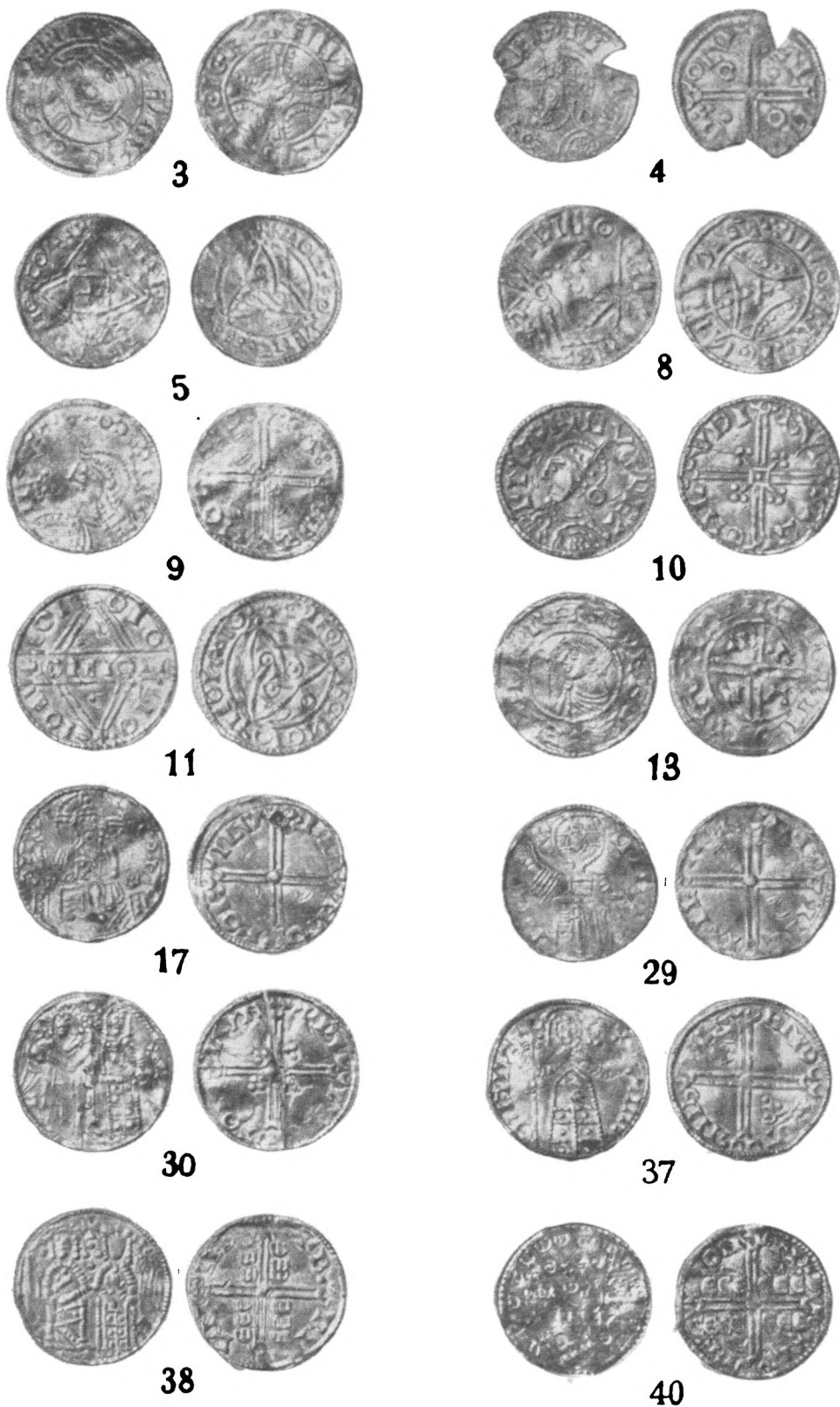

Fig. 3. ¹/₁.

Magnus.

Lund.

- * 9. IIDVITA†OJJJHHD Brb. t. v. med † foran.
 †Λ: RDL NOL VDI Stort Kors. Hbg. 1. (Samme Type som Hardeknud Hbg. 28). R. & D. V IX. 0.93 g.
- * 10. †MΛHNVSRE† Brb. t. v. — RÐVR STIN ONL VDI Dug paa stort Kors. Hbg. 6. R. & D. VII v. 0.93 g. Revnet.

Roskilde.

- * 11. †OIO EIO.† - IOEI EOIE To »Gavle« og †OLEIOII
 †OIEOI. IEONIOIO.: IEONXIO.: Treenighedsmærke. Hbg. 20.
 1.05 g.
12. Som forrige, men R†IEORX. ONXI.: OIEIOI. 1.15 g.

Sven Estridsen.

Lund.

- * 13. †SPEN†RE†ÐIBRH Brb. t. v. med Korsstav.
 †IADRFONLVNDI Tvelinjet Kors med †ERV i Vinklerne.
 Hbg. 3. Jfr. Fs. R. & D. XI XLVI (Thomsen 9995). 1.82 g.
 Typen stemmer overens med Hardeknud, Hbg. 7, der atter er laant fra Ethelreds Type C.
14. EIENÐIIDIHINNI R†FIEFEEEDFND Korset med † i 1. og
 i 3. Vinkel. Samme Type. 0.69 g.
15. SP... Velsignende Christus i Højsædet med Bibel.
 †A|...|RDO Stort Kors. Hbg. 6. ¹/₂. Overklippet.
- Mønter af denne Type med læselig Fs. (Sven?) kendes ellers ikke. R skal uden Tvivl udfyldes: Alfward.
16. FIHHI F - I II R†BA NA: NHH NON R. & D. XIII 123. 0.84 g.
- * 17. CO† JII I R†DI NTO EOI: ILV — — 127. 1.10 g.
18. III - - I I R†DI IITI IOI: IIE: — — 128. 1.17 g.
19. O O . . O R†DR INE IIVI IOII — XIII Lxxxix.
 Frost 144. 0.95 g.
20. R†E: AN AON LVD — XIII 129. 0.99 g.
21. O O R†I: EOL IIE: IIO — cf. xciv. Frost
 131. Revnet. 0.85 g.
22. R†LE NLV LOI ESN 1.00 g.
23. OII O R†OI: NDI ILV: INI: R. & D. XIII cix. Thom-
 sen 10030 = Devegge
 82 b. 0.99 g.
24. OO R†SI IIE DII: IOC: R. & D. cxiii. Thom-
 sen 10032. 1.02 g.

25. OO R†SN RNO NDO: NDO R.&D.XIIIcxv. Thomsen 10036. 0.89 g.
26. T†II I ∴ †I T R†D: .NE. IIIE IOI: Revnet. 0.90 g.
27. O R‡DII ECI OVI PII: R = R. & D. XIII 147. 0.95 g.
28. †N ∴ II I R‡IIIO IIV IIII IIII: 0.90 g.

- *29. IIIEI. IIII - † R‡IEO ††E IEIE III† Som foregaaende, men uden Højsædet. 1.11 g.
- *30. SVEI N E P Engel overrækker Kongen et Banner.
 †PV LFE: TON LVN Stort Kors med ∴ og ∪ i hver Vinkel.
 Hbg. 8. Thomsen 10090. Overbrudt. 0.81 g.
31. SVEI N R EX. ∴ R†P: LFE TOII IIII ∪ i hver Vinkel. 0.89 g.
32. SVEI N E I R†PV LFE: TOII IIII ∪ i hver Vinkel. Gennemboet. Thomsen 10094. 0.78 g.
33. SV EI N ILV R†PV LFE TOII IIII ∪ i 1. og 3. Vinkel. (Fs. = R. & D. XVCLII. Frost 166). 0.98 g.
34. SV II I II R†VL IIE: FTO: IIII ∪ i 1. og 3. Vinkel. Overbrudt. R. & D. XV 216. 0.81 g.
35. CII II I VII R†P: VL·E ETO: IIIV ∪ i 2. og 4. Vinkel. R. & D. XV 222. 0.91 g.
36. III O I O R†N: EOI NTI IOI: ∪ i hver Vinkel. R. & D. XV 197. 1.09 g.
- *37. †III †IIII/I Kongen i byzantinsk Dragt med Korsscepter og Rigsæble.
 ENO EDT †IIB †I† Stort Kors med Ansigt i 2. og † i 4. Vinkel.
 Hbg. 9. 1.02 g. (Mønt af samme Stempler i Lyngbyfundet).
- *38. † † I I I † To Engle.
 ∴
 †B: RII VN INI Stort Kors med i hver Vinkel. Hbg. 13. R. & D. XV 226. 0.85 g.
39. ∴ · E ∴ · E: R†P VL: ·EE: TII. i hver Vinkel. Devegge 105. 0.83 g.
- *40. ∴.OXFO. ∴.Nω†† †EIE† ∴.OXO 4 Linjers Indskrift indrammet af 16 ω.
 †P: VL· FE· TON Stort Kors med €€€€ i hver Vinkel. Hbg. 10. R. & D. XVI 248. 0.97 g.

Det nærmeste Forbillede er en Milliaresion (Bagsiden)
fra Kejser Konstantin IX Monomachos med Indskriften

ΘΚΕΡΘ ΚΩΝΣΤΑΝ ΤΙΝΩΔΕC ΠΟΤΗΤΩ ΜΟΝΟΜΑ -X-

Warwick Wroth, Catalogue of the imperial Byzantine coins
in the British Museum Vol. II. London 1908. S. 503
Pl. LIX. 5.

- *41. VIF VI ∴ ✱ Velsignende Christus med Scepter i v. Haand.
✱ ʃIFʃR: ʃNʃʃI: ʃIF (✱ ailmer: ilundi: ail) Udsmykket Kors
med ʃ i 1. og 3. Vinkel. Hbg. 31. 1.00 g.
42. V FF ʃ ✱
✱ BRNʃYʃʃ: ʃNʃʃI (✱ brunman: lunti). ʃ i 2. og 4. Vinkel.
0.94 g.
43. ∴ II VI ∴ ✱
✱ YHʃʃʃ: ʃNʃʃI ✱ (meiaolf: ilunti). ʃ i 2. og 4. Vinkel.
1.21 g. — En Stempelvariant i Møntsamlingen har rigtigere
YHʃʃʃ (Meinolf).
44. ✱ Christus. R̄... ʃTNV Kors med ʃ og ∴ i Vink-
lerne. Hbg. 32. 1/2 (overklippet), defekt.

Noget tilsvarende Møntmesternavn kendes ikke, mulig
Astmund.

Roskilde.

- *45. ✱ II IDV IIII VIE Udsmykket Kors i Kors af fire Buer.
✱ IIIIII OIII·III Tværskrift i »Gitter«. Hbg. 36. Som R. & D.
X 37, men R̄ lidt varierende. 0.97 g.
- *46. ✱ IIPIE ✱ ʃIII ✱ IIE: II Treenighedsmærke og tre Ringe.
ʃIII ʃIII OI ʃʃ ✱ Kors i Kors af Buer. Hbg. 38. R. & D.
XII 88 og Thomsen 10223. 0.82 g. Revnet.
47. ✱ IIIDI·II·IIIDI IIIII ∴ Treenighedsmærket omgivet af ∴ O ∴
∴ O ∴ og ʃ. R̄ ✱ II IIʃ EII ∴ III Øsken og Bæring (Fig. 8).

Viborg (?).

48. I ... ✱ ... Staaende Helgen (?). R̄ ... ʃIIʃ II O ... Stort Kors.
Hbg. 66. 1/2 (overbrudt).

Ribe.

- *49. ✱ ʃ·PEN ONRI Konge med Korsstav. R̄ ✱ IED·DILDIODEI·
Midtkors mellem 3 Buer. Hbg. 68. R. & D. XIV 187. 0.75 g.

Hedeby.

- *50. ✱ IIIIIEII ✱ IIIIII ✱ IIIII Bueornament. R̄ ✱ IIIIOII N̄EII ✱ IINI N̄II
Midtkors. Hbg. 70. 0.75 g.

41

45

46

49

50

51

52

53

54

55

57

58

59

60

Fig. 4. $\frac{1}{1}$.

Knud den Hellige.

Lund.

- *51. †ENVY:REXDI Midtkors mellem fire smaa Buer.
 †BALI:ILVND: Midtkors. Hbg. 3. R. & D. XVII xxxvii
 (= Schubart 61), R dog med andet Stempel. 0.80 g.

Oluf Hunger.

Lund.

- *52. †OLA FREX Kronet Brb. R †BIORNILV To Brbb. Hbg. 4.
 cf. R. & D. XVIII II = Thomsen 10327 og 10328 pl. XI. 0.80 g.

Erik Egode.

Lund.

- *53. †ERICRE †DANVM Kronet Brb. t. h. m. Korsstav.
 R †EAITMVNIIVI To Brbb. Hbg. 1. Itu (0.80 g.)
 Her fremkommer et nyt Møntmesternavn (Eastmun) af
 denne sjældne Type, som hidtil manglede i Møntsamlingen.
- *54. †ERIDREXII Kronet Brb. — R †EASTMVNILV To Brbb. * for-
 oven. Hbg. 2 var. 0.85 g.
- *55. ERI ... Brb. med Korsstav og Sværd. — R B I ... H Guds Lam
 t. h. med Korsstav og Bibel. Hbg. 3. Defekt. Som Thomsen
 10322. Navnet er Biorn.
56. Som forrige, men Scepter, der foroven ender som ∴ i St. f.
 Korsstav paa Fs. Defekt.

Aalborg.

- *57. †EIRIE REX Kongen siddende. R †EDGERALEBVR Kors
 lagt paa en Dug. 0.72 g.

Det er ikke tydeligt, om Kongen har noget i Hænderne.
 Aalborg-Mønter er ikke hidtil kendte fra Kong Erik; Mønten
 er af samme Arbejde som Knud den Helliges Aalborg-Mønt
 (Hbg. 13). Edger er ikke hidtil kendt.

Niels.

Roskilde.

- *58. JOJH Kronet Brb. — R .. AV.. Kors med J for Ar-
 menderne lagt paa Ankerkors. Hbg. 3. 0.84 g.
 Mønt af samme Stempler fra Allerslev Fundet har tyde-
 ligere XΘΛZVA.IOJH (Nicolaus rex) og 2 Λ AV ΛI (Svvavi).

Ribe (?).

- *59. . . . F Brb. t.v. [med Scepter]. — R . . H N . . Tvelinjet Kors mellem [4] tvelin. Buer hver omsluttende et M(?). Hbg. 12. $\frac{1}{2}$ overklippet. — Denne Mønttype er hidtil kun fremkommet i eet Exemplar, i Allerslev Fundet.
- *60. Brb. med Tonsur, Krumstav ved h. Side. — R Kors (med O i Midten og Kugle i Vinklerne) mellem 4 tvelinjede Buer, hver omsluttende et I. Hbg. 14. 0.80 g.

Mønter af denne Type er kun fremkomne i Sørslev Fundet; desuden er en enkelt fundet ved Gaarden Stöfs, Lütjenburg Sogn, Plön Kreis i Østholsten. (Verzeichniss der Münzsammlung . . . in Kiel. 4. H. 1887 S. 12 fig.7).

England.

Ethelred.

Canterbury. Godric. Hd. ¹ E 170.	London. Leofstan. Hd. B ¹ 2716.
Exeter. Elfta . . Hd. C cf. 527.	(Gennemboret.)
York. Arnðvr. Hd. D 617.	— Sweting. Hd. A 2937.
— Oban. Hd. D 779.	— Toca. Hd. E 2950.
Hastings. Liefæ. Hd. E mgl.	— ? Hd. A ?. Brudstykke.
Chester. Ælfstan. Hd. A 1489.	Lydford. ? Hd. A ? Brudstykke.
Lincoln. Eðelnod. Hd. D 1756.	Norwich. Folcard. Hd. C 3128.
London. Ælfwerd. Hd. A 2094.	— Swertinc. Hd. D 3193.
— Ælfwine. Hd. A cf. 2115.	Rochester. Ead[werd]. Hd. A
— — Hd. D 2130.	3276. $\frac{1}{2}$, overbrudt.
— Æðelnær. Hd. E 2147.	Stamford. Æscwig. Hd. A 3434.
— Æðelwerd. Hd. D 2171.	Winchester. Brht[ric]. Hd. A
(Gennemboret med Nitnagle.)	4117. Brudstykke.
— Eadwold. Hd. C 2424.	— Byrhsige. Hd. D 4149.
— Ealdred. Hd. A cf. 2443.	— Leofwold. Hd. E 4282.
— Ædsige. Hd. D 2465.	— Orderiht. Hd. A 4292.
— Edwine. Hd. C cf. 2480.	— Swileman. Hd. A cf. 4316.
— — Hd. E cf. 2498.	Forvirret. Hd. C.
— Godman. Hd. A 2549.	— Hd. D. 5 Ex. (2 gennembo-
— — Hd. D 2560.	rede, den ene med Nitnagle;
— Leofnoð. Hd. D 2671.	1 Brudstykke).

Knud den Store.

Bath. Ægelwine. Hd. H 17.	Bristol. Godaman. Hd. E cf. 83.
— Æðestan. Hd. E 36.	Chichester. Brihtnoð. Hd. E 203.

¹ Hd.: Hildebrands i Anm. 1, S. 290 anf. Værk. BMC.: British Museums Catalog, anført S. 291, Anm. 1. Dbg.: Dannenbergs i Anm. 1, S. 285 anf. Værk.

- Cricklade. Godwine. Hd. G 251.
 York. Asgovt. Hd. G 474.
 — Cete[l]. Hd. G 511. Brudstykke.
 — Crvcan. Hd. G cf. 535.
 — Friðgol. Hd. G cf. 595.
 — Godman. Hd. G cf. 603. 2 Ex.
 — Grimvlf. Hd. H 630.
 — [Wvlsi]ge. Hd. Aa cf. 865. Brudstykke.
 Ilchester. Ælfwine. Hd. E cf. 883.
 Ipswich. Lifincc. Hd. G 952.
 Gloucester. Sired. Hd. E cf. 987. (Gennemboret med to Nitnagler).
 Southhampton. Leofwine. Hd. E cf. 1136.
 Hereford. Etstan. Hd. G 1190. (Gennemboret).
 Huntingdon. Godeleof. Hd. G 1246.
 Langport. Godwine. Hd. E cf. 1289. (BMC. 265).
 Lincoln. Leofwine. Hd. H cf. 1620.
- Lincoln. Lifinc. Hd. H 1635.
 — (Mata)n. Hd. G 1652. Defekt.
 — Oslac. Hd. H 1705.
 — Swartinc. Hd. H 1752.
 — Wulbern. Hd. G cf. 1812. (Gennemboret).
 London. Ægelwig. Hd. H mgl.
 — Ælfric. Hd. G 1903.
 — Ælfwine. Hd. E 1966.
 — Brvninc. Hd. G 2106.
 — Eadwold. Hd. G 2204.
 — Eardnod. Hd. E 2218.
 — Erdnoð. Hd. E 2330.
 — Lifinc. Hd. G 2619.
 — Wynstan. Hd. G 2844.
 Shrewsbury. Wvlfget. Hd. H cf. 3150.
 Stamford. Dvrvlf. Hd. G 3360.
 Southwark. Bræntinc. Hd. E 3395.
 Winchester. Siboda. Hd. E. cf. 3815/16.
 Forvirrede. Hd. E. 2 Ex.
 — Hd. G. 2 Ex.

Harald Harefod.

- Bath. Ælmær. Hd. Ba 5. (Gennemboret).
 Southhampton. Ælfwine. Hd. A 278.
- Lincoln. ðvrstan. Hd. A 477.
 Stamford. Leofwinc. Hd. A mgl.
 Worcester. Æglwine. Hd. B cf. 986.

Hardeknud.

- Cricklade. Ægelwine. Hd. Aa mgl.
- Lincoln. Swertinc. Hd. B 98.
 London. Godd. Hd. Aa mgl.

Edward Bekender.

- Canterbury. Ælfred. Hd. B 29.
 York. Ælewine. Hd. A 97. (Gennemboret).
 — Arngrim. Hd. A 111.
 — Cetel. Hd. A cf. 117.
 — Ræfen. Hd. C mgl.
 — Scvlaa. Hd. Da cf. 148.
- Gloucester. Ælric. Hd. B mgl.
 Southhampton. Ælfwin. Hd. E mgl.
 London. Ælfwine. Hd. F mgl.
 — Dor[man?]. Hd. A mgl. ¹/₂, overklippet.
 — Dvdinfe. Hd. E mgl.

London. Wvlwi. Hd. B cf. 589. Stamford; Wilcrif. Hd. C cf.
 Maldon. Dæn. Hd. A mgl. 701.
 Shrewsbury. Wulmær. Hd. B Wilton. Kæntwine. Hd. I mgl.
 mgl.

Vilhelm Erobreren.

Cricklade. Wulstan. BMC. V Chichester. Edwine. BMC. VIII
 cf. 309. cf. 614.
 Lincoln. Vnspac. BMC. V cf. 333. Norwich. Godwine. BMC. VIII
 Winchester. Godwin[e]. BMC. cf. 841.
 VIII cf. 482. Brudstykke. — Vlfcitel. BMC. VIII cf. 846.
 Bristol. Brihtword. BMC. VIII Winchester. Æstan. BMC. VIII
 513. (Gennemboret). cf. 1070. Paanittet Øsken.
 Canterbury. Winedi. BMC. VIII — Lifwold. BMC. VIII cf. 1100.
 cf. 579.

Vilhelm den Røde.

Salisbury. Esbern. BMC. II cf. Lincoln. Acil. BMC. III 194.
 129. Wilton. Sewine. BMC. III mgl.

Irland.

Efterligning af Sigtryg Silke- Lignende: Dymn. Hd. D 1. Fig.
 skægs Mønt: Intrc rex i Difni. 5 Nr. 2.
 (Gennemboret med Nagle). 11. Aarh. Slutning. Forvirret.
 Fig. 5 Nr. 1. Se S. 291. cf. Roth 205. Fig. 5 Nr. 3.

Norge.

11. Aarhundredes Slutning. cf. 38, Tavle I 8 og 4. 2 Ex. Fig. 5
 Herbst, Sandø Fundet, 36 og Nr. 4 og 5. Se S. 291.

Tyskland.*Øvre Lothringen.*

Metz. Biskop Didrik II 1005	Verdun. Kejser Konrad II
—46. Dbg. 26 1	1027—39 og Biskop Ram-
— B. Herman 1073—90.	bert I 1024—39. Dbg. 102 1
Dbg. 43 a 1	— B. Didrik 1046—89. Dbg.
— — Epinal. Dbg. 45 1	107 b. (Ex. gennemboret
— — Marsal. Dbg. 46 1	med 2 Nitnagler) 2
— Uden Bispenavn. Dbg.	— — Dbg. 109. (2 Ex.), 110
67 og 68 2	og 111 4

Nedre Lothringen.

Kejser Henrik II 1014—24	—23. Dbg. 128, cf. 128
og Hertug Godfred I 1012	og 132 3

Kejser Konrad II. Mønt til		Dinant. Grev Albrekt III	
Minde om Sejren ved Bar		1037—1105. Dbg. 176 .	1
le duc 1037. Dbg. 1196.	1	Huy. Kong Henrik II 1002	
Antwerpen. Konge eller		—14. Dbg. 225	1
Kejser Henrik III eller IV		— Kejser Henrik II 1014—	
1039—1105 cf. Dbg. 140	2	24. Dbg. 228	1
Bryssel. Dbg. 142	1	— Kejser Konrad II 1027—	
Flandern. Grev Balduin IV		39. Dbg. 230	1
989—1036. Dbg. cf. 150	1	Maastricht. Henrik II 1002	
Namur. Henrik II 1002—		—24. Dbg. 245	1
24. Dbg. 1191	1	— (Uden Navn). Dbg. 253.	1
— Grev Albrekt III 1037—		— — cf. Dbg. 1370.	1
1105. Dbg. 164 (2 Ex.),		Visé. Dbg. 201.	1
165, 166.	4	Tongern? Dbg. 292.	3

Rhinlandet.

Rees. Erkebiskop Herman		Køln. (Uden Navn: Goslar-	
III af Köln 1089—99.		type). Dbg. 375	1
Dbg. 1875.	2	— Kejser Konrad II og Erke-	
Duisborg. Kong Henrik III		biskop Pilgrim (1027—	
1039—46, Dbg. 315 og		36). Dbg. 380.	1
316.	2	— — — Dbg. 381	7
— Kong Henrik IV 1056—		— — og Eb. Herman II	
84. Dbg. 319 og 1514..	2	(1036—39). Dbg. 385 ..	4
— Kejser Henrik IV 1084—		— — — Dbg. 386	3
1105. Dbg. 1515.	1	— Eb. Herman II 1036—56.	
Køln. Kong Otto I 936—62.		Dbg. 387.	12
Dbg. 331.	5	— Kejser Henrik III og Eb.	
— Kong Otto III 983—96.		Anno (1056). Dbg. 391.	2
cf. Dbg. 340	2	— Eb. Anno 1056—75. Dbg.	
— Kejser Otto III 996—		396	2
1002. Dbg. 342 (med		— — Dbg. 398	3
»Nachmünzen«)	68	— — Dbg. 399	2
— Kong Henrik II 1002—		— Eb. Siegwin 1079—89.	
14. Dbg. 345 (2) og 2007	3	Dbg. 404 og 405	2
— — Dbg. 347	11	— — Dbg. 407	2
— Kejser Henrik II 1014—		— — Dbg. 409	1
24. Dbg. 350	7	— Eb. Herman III 1089—	
— — Dbg. 352, 354 (2) og		99 cf. Dbg. 412.	3
355	4	— — cf. Dbg. 415.	4
— Konrad II 1024—39.		— Eb. Frederik 1099—1131.	
Dbg. cf. 359, 360, cf. 363		Dbg. 420.	2
og 1258.	4		

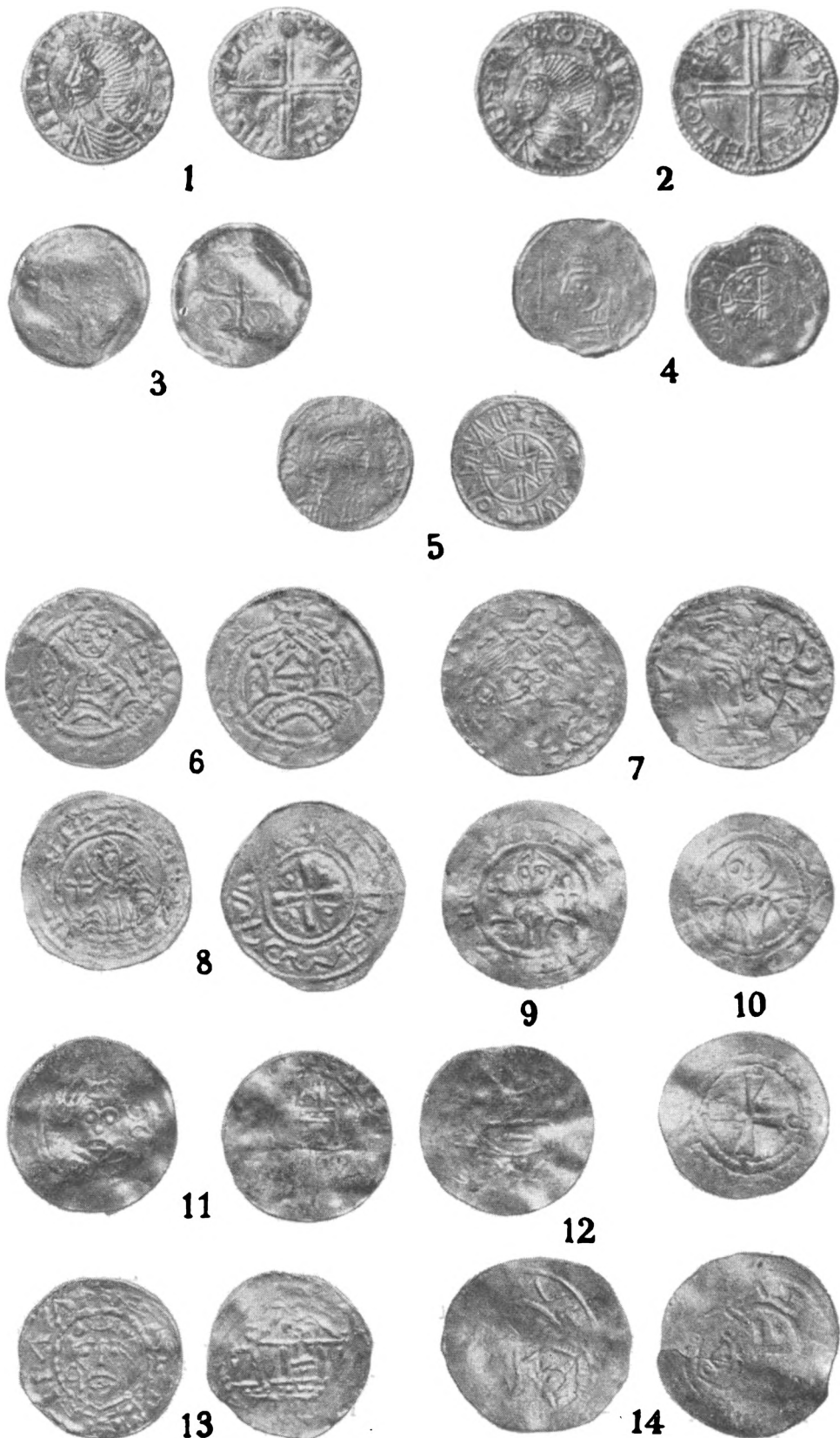

Fig. 5. 1/1.

Remagen. Dbg. 429, 430 og 431	3	Andernach. Konrad II og Eb. Piligrim. Dbg. 451 . .	6
Andernach. Kong Otto III 983—96. Dbg. 433	1	Trier. Kong Henrik II og Eb. Poppo cf. Dbg. 466. . . .	2
— Hertug Didrik af Loth- ringen 984—1026. Dbg. 436, 437 og 440	3	— Eb. Poppo. 1016—47.	5
— (Uden Navn). Dbg. 445.	1	— Eb. Eberhard. 1047—66. Dbg. 474	1
— Konrad II og Eb. Piligrim (1024—36). Dbg. 446 a og 449 b	2	— Eb. Egilbert. 1079—1101. Dbg. 480	3
		— — Dbg. 483	1
		Prym. Kejser Henrik II. 1014—24. Dbg. 1189 . .	1

Frisland.

Bolsward. Kong Henrik III og Grev Bruno (1039— 46). Dbg. 498	1	Utrecht. B. Konrad. Dbg. 554, 2018 og mgl.	3
Leuward. Kong Henrik III og Grev Bruno (1039— 46). Dbg. 502	3	— B. Burchard 1099—1112. Dbg. 556	1
? — — cf. Dbg. 505	1	— ? (Kejserhoved — Kirke eller Kors). Dbg. mgl. . .	2
Dokkum. Kong Henrik III og Grev Bruno. Dbg. 499	2	Staveren. Biskop Konrad. Dbg. 2018	1
— Kejser Henrik III og Grey Bruno (1046—54). Dbg. 500	1	Mulhan ? B. Konrad. Dbg. mgl. Afbildet Fig. 5 Nr. 6	1
— Egbert I 1057—68. Dbg. 516	1	Groningen. B. Bernold 1040 —54. Dbg. 558	5
— Egbert II 1068—90. Dbg. 528	1	— — Dbg. 559	1
Staveren. Egbert II. Dbg. 532 b	1	Deventer. Kong Otto III 983—96. Dbg. 1158 . . .	1
? Egbert II (¹ / ₂ , overlippet). cf. Dbg. 526—38	1	— Kejser Henrik II 1014— 24. Dbg. 563	4
Utrecht. Kong Henrik II 1002—14. Dbg. 539 . . .	1	— — Dbg. 564	1
— Biskop Bernold 1027— 54. Dbg. 544	2	— Kejser Konrad II 1027— 39. Dbg. 566	4
— Biskop Vilhelm 1054— 76. Dbg. 545	1	— Henrik IV 1056—1105. Dbg. 1831	1
— Kong Henrik IV og B. Vil- helm (1056—76). Dbg. 546	2	— Biskop Bernold 1046— 54. Dbg. 568 og 569 . . .	2
— B. Konrad 1076—99. Dbg. 552	4	— — Dbg. 570	2
		— — Dbg. 571	2
		— — Dbg. 572	7
		— — cf. Dbg. 570—73 . . .	2
		— Biskop Konrad I 1076— 99. Dbg. 575	2

Thiel. Kejser Henrik II 1014		Thiel ? Köln ? cf. Dbg. 2186	4
24. Dbg. 578	3	Emmerich. Grev Wichman	
— — Dbg. 580 og 581 a . . .	2	III af Hamaland 967—	
— Konrad II 1024—39. Dbg.		1016. Dbg. 1229	1
582	5	Frisland. Ubestemt. Dbg.	
— — Dbg. 584	4	1309	1
— ? Dbg. 1276	1	— — Dbg. 1777	3
— ? Deventer? Dbg. 1768 .	1		

Saksen.

Grev Ditmar —1048. Dbg.		Goslar. Kong Herman 1081	
1291	3	—88. Dbg. 676	3
Jever. Hertug Otto 1059—		— Kejser Henrik IV 1084—	
71. Dbg. 595	2	1105. Dbg. 671	2
— Grev Herman —1086.		— — cf. Dbg. 673	1
Dbg. 597	3	— — cf. Dbg. 674	3
Bremen—Jever ? Dbg. 1227	5	— Kong Henrik V 1106—11.	
Merseborg ? Dbg. 1790 . . .	1	Dbg. 680	6
Quedlinborg. Dbg. 614 . . .	2	— — Dbg. 682	2
Halberstadt. Biskop Rein-		— (Uden Navn). Dbg. 693	
hard 1106—23. Dbg. 1568	1	og cf. 1584	2
Magdeborg. Dbg. 647	1	Gittelde. Dbg. 1222, 1588	
— Dbg. 648 (og »Nachmün-		og 1898	3
zen«). En (defekt) med		— Foged Didrik. Dbg. 689(2)	
Øsken er gengivet Fig. 9.	8	og 1901 a	3
— Dbg. 655	1	— Kong Herman og Foged	
Otto III og Adelheid. Dbg.		Didrik (1085—88). Dbg.	
1164	1	cf. 1900.	1
— — Dbg. 1167	53	Hildesheim. Dbg. 707 . . .	2
— — Dbg. 1167 d	2	— Dbg. 709	1
— — forskellige Varianter		— Dbg. 715	5
og Nachmünzen, hvoraf		— Dbg. 716	1
de fleste (41) er gengivne		— Dbg. 718	1
i Menadier, Deutsche Mün-		— eller Bardewick. Dbg.	
zen I. S. 156—172	51	1311	3
Goslar. Kejser Henrik III		Bardewick. Dbg. 1278 . . .	2
1046—56. Dbg. 668. En		— ? Dbg. 1293	1
af disse Mønter har Øsken		— eller Hamborg ? Dbg.	
og er gengivet Fig. 9 . . .	15	1292	2
— Kong Henrik IV 1056—		Hamborg eller Bremen.	
84. Dbg. 669	4	Dbg. 1851	2
— — Dbg. 670	36	Stade. Henrik III 1039—	
		56. Dbg. 720	1

Stade ? Dbg. 1778	1	Dortmund. Kong Konrad II	
Minden. Kong Henrik III		Dbg. 756	1
1039—46. Dbg. 726	1	— Kejser Konrad II 1027—	
— Kejser Henrik III 1046		39 cf. Dbg. 755	1
—56. Stange 13	3	— Kong Henrik IV 1056—	
— (Uden Navn). Dbg. 731 .	1	84. Dbg. 761	1
Dortmund. Kong Otto III		— Kejser Henrik IV 1084	
983—96. Dbg. 743	1	—1105. Dbg. 763	1
— Kong Henrik II 1002—		— — Dbg. 766 a	2
14. Dbg. 747	1	Münster. Dbg. 767	1
— — Dbg. 749 (2) og 752 .	3	— (S. Peter og S. Paul). Dbg.	
— Kejser Henrik II 1014—		mgl.	1
24. Dbg. 753	3	Emden Herman —1086	
— — Dbg. mgl. (Som St.		Dbg. 773	3
Sojdeby 1267 pl. 2)	1	»Vender«- eller »Sachser-	
— Kong Konrad II 1024—		penninge«. Dbg. 1333,	
27. Dbg. 754	2	1335, 1339 og 2181	4

Franken.

Mainz. Kejser Otto II 973		Mainz. Ruthard 1088 —	
—83. Dbg. 778	14	1109. Dbg. 815 og 816 .	2
— Kong Henrik II 1002—		Speier. Kejser Otto III 996	
14. Dbg. 785	2	—1002. Dbg. 827	2
— Kejser Konrad II 1027—		— — ? Lignende, utydelige	4
39. Dbg. 790	11	— Kejser Konrad II og Hen-	
— Henrik III 1039—56. Dbg.		rik (III) 1027—39. Dbg.	
793	5	829	2
— Kong Henrik IV 1056—		— Kong Henrik III 1039—	
84. Dbg. 796	5	46. Dbg. 830	6
— Kejser Konrad II og Eb.		— — Dbg. 831	1
Bardo (1031—39). Dbg.		— Kejser Henrik III 1046—	
804	2	56. Dbg. 830 c	2
— Kong Henrik III og Eb.		— — Dbg. 834/5	2
Bardo (1039—46). Dbg.		— (Uden Navn). Dbg. 836 .	2
805	9	— Dbg. 838	2
— Kejser H. III og Eb. Lu-		— Kong Henrik IV og Bi-	
pold (1051—56). Dbg. 807	4	skop Henrik I 1067—73.	
— Henrik IV og Eb. Sigfred.		Dbg. 841	2
1064—84. Dbg. 810 . . .	1	— Einhard II 1060—69.	
— — — Dbg. 811	2	Dbg. mgl.	1
— — — Dbg. 812	3	— Henrik III. Dbg. 1637 .	2
— Wezilo 1084—88. Dbg.		Worms. Otto II—III 973—	
814	2	1002. Dbg. 844	2

Worms. Henrik II 1002—24. Dbg. 845 45	Würzburg. Biskop Bruno. 1034—45. Dbg. 863 1
— Kong Henrik III 1039— 46. Dbg. 846 9	— — Dbg. 864 3
— Kejser Henrik III 1046— 56. Dbg. 847 6	— Biskop Meinhard 1085— 88. Dbg. 2065 1
— — Dbg. 848 1	Bamberg. Dbg. 1653 4
— Kong Henrik IV 1056— 84. Dbg. 850 4	Fulda. Dbg. 871 2
— Biskop Ebbo. 1090— 1105. Dbg. 1944 1	Erfurt. Eb. Bardo (af Mainz) 1031—51. Dbg. cf. 878. 12
— (Uden Navn). Dbg. mgl. 2	— Eb. Lupold 1051—59. Dbg. 982 2
Würzburg. Dbg. 859 7	— Kejser Henrik III 1046 —56. Dbg. 883 1
— (Scs. Kilianus). Dbg. mgl. 1	

Svaben.

Strasborg. Kejser Henrik II 1014—24. Dbg. 920 4	Eslingen. Henrik II 1002— 24. Dbg. 951 3
— Kejser Konrad II 1027— 39. Dbg. 921 3	— — Dbg. 953 1
— Kejser Otto III og B. Wide- rold (996—99). Dbg. 940 1	Basel. Dbg. 972, 976 2
— Biskop Werner I 1001— 29. Dbg. 944 og 946 2	Augsborg. Dbg. 1043 2
	Svaben. Ubestemt. Dbg. 1272 a 1

Bajern.

Regensborg. Hertug Hen- rik III 985—95. Dbg. 1069 g 1	Regensborg. Hertug Henrik V 1017—26. Dbg. 1090. 3
— Kong Henrik II 1002— 04. Dbg. 1074 h 1	— Kong Henrik III 1028— 40. Dbg. 1098 1
— — 1009—14. Dbg. 1086 1	— — Dbg. 1099 2
— Kejser Henrik II 1014— 17. Dbg. 1089 2	— — Dbg. 1101 2
	Neuenborg. Hertug Henrik. 995—1002? Dbg. mgl. 1

Ubestemte.

Dbg. 1231, 1756, 1791, 1840, 1887 5	for henført til Utrecht- biskoppen Konrad, Nr. 8- 10 er som nævnt S. 287 mulig bøhmiske eller sla- viske Mønter). De fleste er meget slidte og beska- digede 111
Andre, hvoraf enkelte til- syneladende ikke er ud- givne; nogle faa Prøver er gengivne i Fig. 5, Nr. 7 og 11—14 (6 er oven-	

Bøhmen.

Boleslav II 967—99. — Udalrik 1012—37 (se iøvrigt S. 287).

Ungarn.

Stephan I 1000—38. — Andreas I 1046—61 (se S. 287).

Italien.

Verona. 11. Aarhundrede (med Kejser Otto I's Navn). Se S. 286.

Kalifatet.

24 Brudstykker af Mønter fra samanidiske Fyrster. Se S. 285.

Romerriget.

Kejser Hadrian. Denar, præget 119—138. Se S. 284.

De øvrige Sølv-sager. Blandt disse foreligger et Hængesmykke, en Amulet saa stor som en kufisk Dirhem (se Fig. 6); udelukket er det ikke, at det er en saadan Mønt, der har faaet hvert Spor af Præg slebet ud for at give Plads til et nyt Billede¹. Paa Smykket er fremstillet en Figur med op-rakte Hænder og Helgenglorie. Denne Figur gaar tilbage til byzantinske Fremstillinger af Jomfru Maria, Maria orans, hvis berømte undergørende Helgenbillede Panagia Blacher-nitissa i Konstantinopel blev gengivet paa Mønterne fra Konstantin IX Monomachos (1042—54) og senere, eller ogsaa til russiske Hængesmykker med lignende Fremstilling². Et Sidestykke af ganske samme Arbejde, men med Figuren i fodsid Klædning (Fig. 7) er fremkommet i et stort Sølvfund fra Leissower Mühle i Brandenburg³, 10 km Nord-

¹ Et Sidestykke foreligger i en samanidisk Mønt med bortslidt Skrift og med indridsede utydelige Runer, fundet i 1770'erne paa Bornholm. Nationalmuseet CCCCLXXVII.

² C. A. Nordman, Karelska järnåldersstudier. Finska fornminnesföreningens tidskrift XXXIV: 3, Helsingfors 1924 S. 23 Fig. 5.

³ Hervorragende Kunst- und Alterthums-Gegenstände des Märki-schen Provinzial-Museums in Berlin. Heft. I. Die Hacksilberfunde (1896) Tafel III 1.

øst for Frankfurt a. d. Oder. Mere afvigende er Fremstillingen paa et Hængesmykke, fundet i Harrendrup Skov ved Middelfart¹; ogsaa her gaar Brystbilledet med de oprakte Hænder tilbage til byzantinsk Forbillede.

Den raa Konturtegnning paa Smykket fra Store Frigaard har udover den bedende Gestus og Nimbus ikke bevaret

Fig. 6. 1/1.

Fig. 7. 1/1.

noget Indtryk af Meter Theou ($\overline{MP} \overline{\Theta V}$ som det gerne skrives); den leder i det højeste Tanken hen paa en knælende og bedende mandlig Helgen. Et Spørgsmaal er det, om »Kunstneren« har haft det Kendskab til sit ophøjede Forbillede, som man kunde vente af en christen Mand; men først sent i det 11. Aarhundrede sejrede den christne Mission paa Bornholm. Og Hængesmykket er sikkert hjemmegjort. Den paanittede Øsken og Bæringen er af samme primitive Arbejde som de tilsvarende Øskener og Bæringer, der er fastgjort paa en Roskildemønt fra Sven Estridsen (Fig. 8) og et Par sammenhængende Mønter fra Goslar og Magdeborg (Fig. 9), alle henhørende til Frigaard Fundet. Hængesmykket har muligvis været trukket paa samme Halsbaand som disse 3 Mønter og flere andre af Fundets gennemborede Mønter.

Et Brudstykke med paaloddede smaa Sølvperler i Fri-

¹ Conr. Engelhardt, Udsigt over Museet for de nordiske Oldsagers Tilvækst i Aarene 1863—67. Aarb. f. n. O. 1868 S. 144 Fig. 21.

gaard Fundet har hørt til et omtrent halvmaaneformet Hængesmykke (Fig. 10). Et Par Sidestykker fremkom i det nævnte Sølvfund fra Leissower Mühle, der af numismatiske Grunde antages nedgemt c. 1015¹; de gengives her Fig. 11.

Fig. 8. 1/1.

Fig. 9. 1/1.

Fig. 10. 1/1.

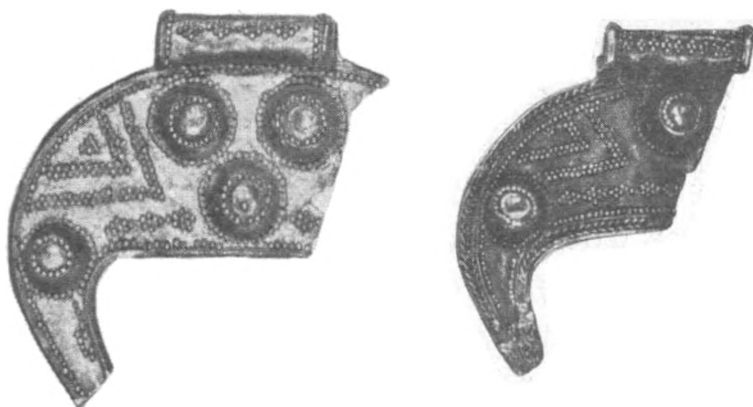

Fig. 11. 1/1.

De øvrige Sølvsager fra Frigaard — deriblandt især de to snoede Armringe (Fig. 12), et Par stærkt ødelagte Beslag med Filigranarbejde, en lille Stump Sølvplade med indridsede, sammenslyngede Linjer, en lille Dup (til Snørelidse? — Fig. 13) — vilde man mulig henhøre til Vikingetid og antage nedlagt endnu i denne Tidsalder, hvis ikke Mønterne havde givet en senere Datering. Det er muligt, at Befolkningen paa Bornholm længere har bibeholdt Smykker i

¹ Ovennævnte Værk Tafel III 6—7. — Dateringen (af Dr. Emil Bahrfeldt) S. 41.

gammel Stil end Skik og Brug i det øvrige Danmark. Selve Møntskatten er i sin Sammensætning fra mange forskellige Lande og i sin 200-aarige Spændvidde af ganske anden Karakter end de samtidige Møntfund fra Allerslev, Tessebølle

Fig. 12. $\frac{1}{2}$.Fig. 13. $\frac{2}{1}$.

og Græse paa Sjælland, hvor Kong Niels' Mønter er næsten eneraadende. Derimod kan der paavises tilsvarende sammensatte Møntfund fra Gulland, Finland og Østersøprovinserne. — Medens der kendes mange danske Møntfund fra det 11. Aarhundredes tre første Fjerdedele, er det paafaldende faa Fund af andre Sølvsager, der foreligger fra denne Tid. Frigaardfundets Sølvsager vidner — saa faa og ringe de end er — i deres Former og Stil om, at gammelnordisk Kultur levede videre uanset Troskiftet hele det 11. Aarhundrede igennem. Det er først de følgende Slægtled, Knud Lavards og Sven Grades Tidsalder, der tvinger tysk Kultur og fremmede Sæder igennem og helt opgiver god, gammeldansk Skik og Brug.